

УДК 338.439

Мальчик М. В.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Дубенської філії ВМУРоЛ “Україна”,***Васюк І. В.,***викладач кафедри обліку і аудиту Дубенської філії ВМУРоЛ “Україна”*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ РІВНЕНЩИНИ

Проаналізовано основні тенденції розвитку харчової галузі Рівненщини. Окреслено низку ключових проблем. Визначено можливі перспективи розвитку підприємств харчової промисловості, які дадуть змогу вітчизняним виробникам забезпечити якісною продукцією населення України та здійснити вихід на зовнішні європейські ринки.

Ключові слова: харчова промисловість, обсяг виробництва, темп приросту, інвестиції.

Проанализировано основные тенденции развития пищевой отрасли Ровенской области. Предначертано ряд ключевых проблем. Определено возможные перспективы развития пищевой промышленности, которые дадут возможность отечественным производителям обеспечить качественной продукцией население Украины и осуществить выход на внешние европейские рынки.

Ключевые слова: пищевая промышленность, объемы производства, темп прироста, инвестиции.

The basic tendencies of functioning of food industry of Rivne region are analyzed. Outlined row of key problems. Possible prospects of development of enterprises of food industry were determined, that will enable domestic producers to provide high-quality products to the population of Ukraine and realize departure into exterior European markets.

Keywords: food industry, production volume, growth, investment rate.

Постановка проблеми. Харчова промисловість входить до складу агропромислового комплексу та являє собою сукупність підприємств і цехів, що виробляють продукти харчування і напої. Вона відіграє особливу роль у розвитку продуктивних сил кожної країни. Харчова та переробна промисловість України за своїм внеском у ВВП країни посідає 2-ге місце – це близько 15%, і щороку показники зростають.

Дослідження основних тенденцій розвитку харчової промисловості України та її регіонів є невід’ємною складовою Стратегії розвитку еконо-

міки держави. Зокрема, існує низка державних тем-замовлень для науково-дослідних інститутів, наукових установ, на які уряд виділяє великі кошти. Ефективність виконання регіональних програм досягається реалізацією певних схем та механізмів адміністративного управління. Зокрема, для забезпечення постійного контролю за ходом виконання завдань і заходів регіональної програми є проведення моніторингу, відповідальними за здійснення якого є Обласне управління статистики, Обласна державна адміністрація, Обласна податкова адміністрація тощо. Проте цими органами лише проводиться узагальнення та систематизація статистичних даних і не досліджуються основні тенденції розвитку промисловості, не виокремлюються головні проблеми та перспективи її ефективного функціонування.

Рівненщина є потужною промисловою та сільськогосподарською областю. Основу промислового розвитку Рівненської області формують обробна промисловість, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, виготовлення будівельних матеріалів та скловиробів, хімічна та харчова промисловості. Зокрема питома вага області в загальному обсязі реалізації промислової продукції становить 1,2%, що є значущим показником порівняно із іншими областями Західного регіону (Волинська обл. – 0,8%, Закарпатська – 0,7%, Івано-Франківська – 1,9%, Тернопільська – 0,5%, Львівська – 2,6%, Чернівецька – 0,3%) [6].

Саме тому дослідження стану розвитку та окреслення перспектив функціонування харчової промисловості Західного регіону на прикладі Рівненщини є актуальним та своєчасним завданням, вирішення якого потребує досягнення певних завдань. Ключовими завданнями нашого дослідження є:

- дослідження тенденцій розвитку і функціонування харчової галузі Рівненщини;
- порівняння макроекономічних показників регіону із показниками в цілому по Україні;
- аналіз загального обсягу інвестицій в підприємства Рівненщини;
- визначення можливих перспектив удосконалення харчової промисловості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливі результати досліджень стану та перспектив розвитку вітчизняної харчової промисловості отримані такими відомими вченими, як: В. О. Котляренко, Л. О. Мармуль, Ю. В. Ушкаренко, Л. В. Страшинська, А. А. Шевченко. Зокрема, В. О. Котляренко досліджує основні тенденції та можливості входу продукції харчової промисловості на світові ринки [1, с. 38-45]. Л. О. Мамуль досліджує структурну перебудову переробних галузей регіональних АПК, вирізняючи харчову промисловість як одну із пріоритетних рушійних сил розвитку АПК [2, с. 159-165]. Л. В. Старшинська виокремлює стратегічні напрямки розвитку продовольчого ринку в Україні та приділяє увагу регіональному управлінню основними товарними потоками на продовольчому ринку [3,

с. 246-262]. Велику увагу соціально-економічній та екологічній оцінці якості продуктів харчування як важливому критерію розвитку харчової галузі регіонів приділяє Ю. В. Ушкаренко [4, с. 161-168]. Фрагментарно існують нароби науковців з дослідження проблеми на регіональному рівні. Так, А. А. Шевченко і І. В. Богуцькою проведено аналіз сучасного стану підприємств харчової і переробної промисловості Тернопільщини [5, с. 57].

Проте сучасна наука не представлена повномасштабними дослідженнями тенденцій та перспектив розвитку харчової промисловості на прикладі Рівненської області. Окремі зведені показники використовуються державними органами влади, Фінуправлінням, ДПА, органами статистики тощо. Вибір для аналізу Рівненщини обґрунтовується тим, що її харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів є одним з лідерів з виробництва і реалізації продукції серед інших видів промислової діяльності. Так, у загальнонаціональному масштабі Рівненщина відома агропереробними та молокопереробними підприємствами. Про це свідчить низка показників:

- обсяг реалізації продукції харчової галузі Рівненщини у 2010 р. становив 13,1% від загального обсягу реалізації промислової продукції (робіт, послуг);

- загальне виробництво продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2009 р.) в усіх категоріях господарств порівняно з ним у 2010 р. зросло на 4,6%, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 41,6%, а в господарствах населення скоротилося на 4,8%;

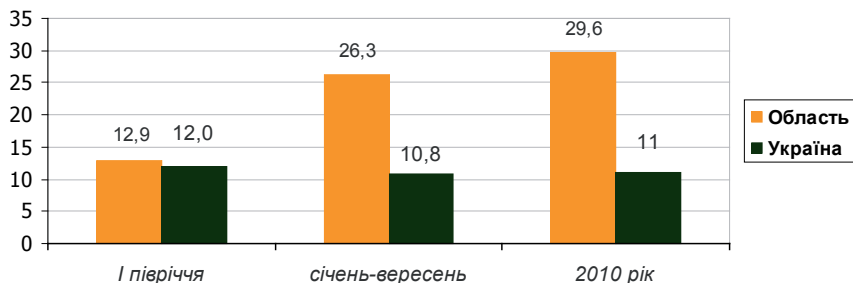
- загальний обсяг виробництва продукції тваринництва у січні 2011 р. в цілому по області проти січня 2010 р. зріс на 4,6%, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 41,6%, а в господарствах населення знизився на 4,8%;

- загальний обсяг реалізованої аграрними підприємствами (крім малих) власно виробленої продукції у січні 2011 р. порівняно з січнем 2010 р. збільшився на 0,5%, у т.ч. продукції тваринництва – на 23,5%, а продукції рослинництва зменшився на 15,0%;

- середні ціни продажу аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами (крім малих) за всіма напрямками реалізації у січні 2011 р. Проти відповідного періоду 2010 р. зросли на 9,0%, у т.ч. на продукцію рослинництва – на 24,0%, а на продукцію тваринництва знизилися на 6,4% [6].

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягає в узагальненні та систематизації розрізної інформації щодо розвитку харчової промисловості Рівненської області за останні роки.

Виклад основного матеріалу. За підсумками 2010 року обсяг випуску промислової продукції у Рівненській області перевищив рівень 2009 року на 29,6% (по Україні приріст 11%). Темпи приросту продукції за I півріччя 2010 року, січень-вересень 2010 року та в цілому за 2010 рік по Україні та по Рівненській області показано на рисунку 1.

Рис. 1. Темпи приросту виробництва промислової продукції Рівненської області та України за 2010 рік

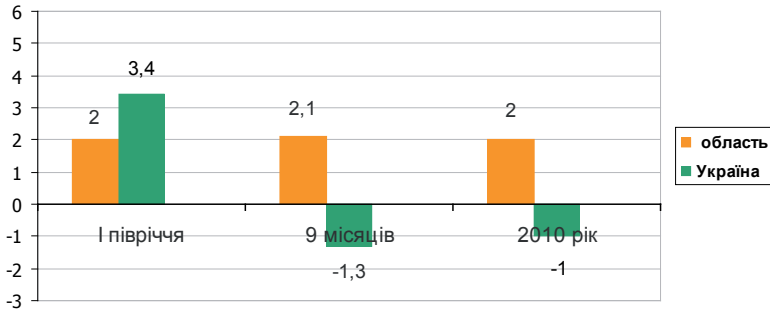
Забезпечено зростання промислового виробництва на підприємствах хімічної промисловості у 2,3 раза (по Україні приріст 21,5%), електроенергетики – на 37,6% (по Україні приріст 9,5%), металургійного виробництва – 44,7% (по Україні приріст 12,3%), машинобудування – 28,6% (по Україні приріст 34,5%), добувної промисловості – 33,8% (по Україні приріст 3,7%), деревообробної – 13,1% (по Україні приріст 8,7%), легкої промисловості – на 9,8% (по Україні приріст 7,8%) та харчової – на 1,2% (по Україні – 2,9%). Проте допущено спад виробництва на підприємствах з виробництва будматеріалів і скловиробів – на 0,1%, на целюлозно-паперовому виробництві – на 3,1% [7, с. 23]

За 2010 рік всіма категоріями господарств на Рівненщині вироблено валової продукції харчової промисловості на суму 1070,1676 млн. грн., що на 2% більше рівня 2009 року.

За темпами приросту виробництва валової продукції харчової промисловості за всіма категоріями господарств область зайняла 6 місце серед областей України. Нарощування обсягів виробництва валової продукції забезпечили 14 районів області. Найбільший внесок у виробництво продукції харчової промисловості Млинівського району – 11% від загальнообласного обсягу, Рівненського – 9,9% та Дубенського – 9% [6].

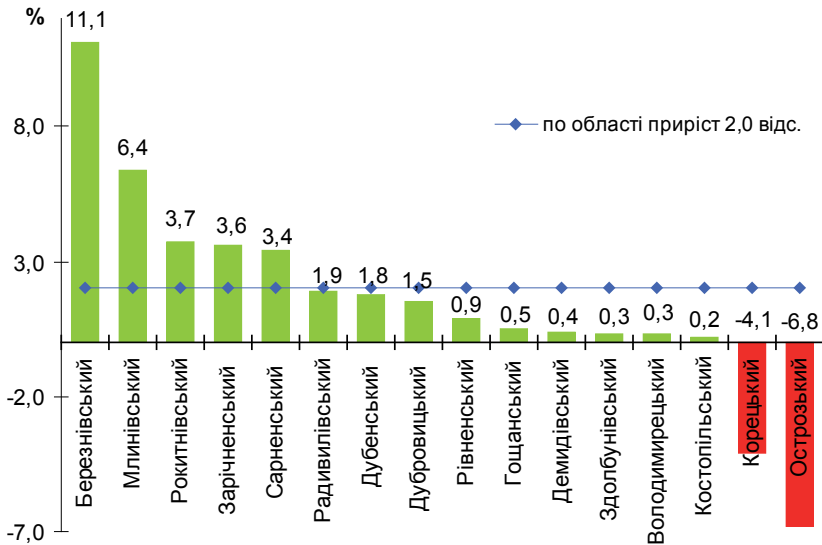
Темпи приросту (спаду) виробництва валової продукції харчової промисловості в усіх категоріях господарств за 2010 рік порівняно з 2009 роком відобразимо на рисунку 2.

Отже, в I півріччі 2010 р. виробництво валової продукції харчової промисловості на Рівненщині зросло на 2% (по Україні зростання на 3,4%), за 9 місяців – зросло на 2,1% по області (по Україні – спад на 1,3%). В цілому за 2010 р. виробництво валової продукції зросло на 2% по області (по Україні відбувся спад на 1%).

Рис. 2. Темпи приросту (спаду) виробництва валової продукції харчової промисловості Рівненської області та України в усіх категоріях господарств за 2010 рік (у % порівняно з 2009 роком)

Відобразимо темпи приросту (спаду) виробництва валової продукції харчової промисловості за 2010 рік по Рівненській області на рисунку 3, виокремивши їх по районах області.

Рис. 3. Темпи приросту (спаду) виробництва валової продукції харчової промисловості за 2010 рік по Рівненській області (у % порівняно з 2009 роком)

Отже, найбільший темп приросту виробництва валової продукції в харчовій промисловості за 2010 р. в Березнівському районі 11,1%. Разом з тим допущено скорочення виробництва в Корецькому та Острозькому районах відповідно на 4,1% та 6,8%

Розглянемо виробництво основних продуктів харчування на Рівненщині за 2008 – 2010 рр., що представлено даними таблиці 1.

Таблиця 1
Виробництво продуктів харчування на Рівненщині
за 2008-2010 рр., тис. тонн

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Питома вага в структурі галузі, %
1	2	3	4	5
Яловичина і телятина, свіжі (парні) чи охолоджені	10387,5	8175,4	7010,5	4,6
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена	6059,7	5112,0	4184,6	2,7
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці, свіжі чи охолоджені	4322,3	4390,7	5435,0	3,5
Вироби ковбасні	5238,5	5876,7	3892,5	2,5
Продукти готові та консерви з м'яса свійської птиці	44,1	48,4	35,0	0,02
Продукти готові та консерви з свинини	61,0	74,7	...1	
Напівфабрикати м'ясні (включаючи з м'яса птиці)	6,7	38,2	80,2	0,05
Соки фруктові та овочеві, нектари	5456,1	3980,0	2392,0	1,6
Овочі консервовані натуральні	3502,8	3251,5	2777,3	1,8
Джеми, желе фруктові, пюре та пасти фруктові чи горіхові	3433,0	4726,0	2770,0	1,8
Молоко оброблене рідке	5870,0	4539,0	4022,0	2,6
Вершки	14,1	1504,1	...1	
Масло вершкове	1990,0	1790,0	1552,1	1,0
Спреди та суміші жирові	2511,0	2093,0	989,0	0,6
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	439,4	395,0	453,0	0,3
Сири жирні	3759,3	8753,8	14887,1	9,7
Продукти кисломолочні	4022,0	3742,0	3369,0	2,2

Борошно	63776,5	70864,9	55460,8	36,0
Крупи	754,3	1314,9	1103,0	0,7
Вироби хлібобулочні	38210,0	38523,8	36033,8	23,4
Печиво солодке і вафлі	2966,0	2778,5	2244,1	1,5
Цукор білий кристалічний	88373,0	...1	...1	
у тому числі буряковий	88373,0	...1	...1	
Вироби макаронні без начинки, не піддані тепловому обробленню	5416,7	5691,0	4680,7	3,0
Напої безалкогольні	1431,2	956,3	564,6	0,4
Всього	346418,2	178619,9	153936,3	

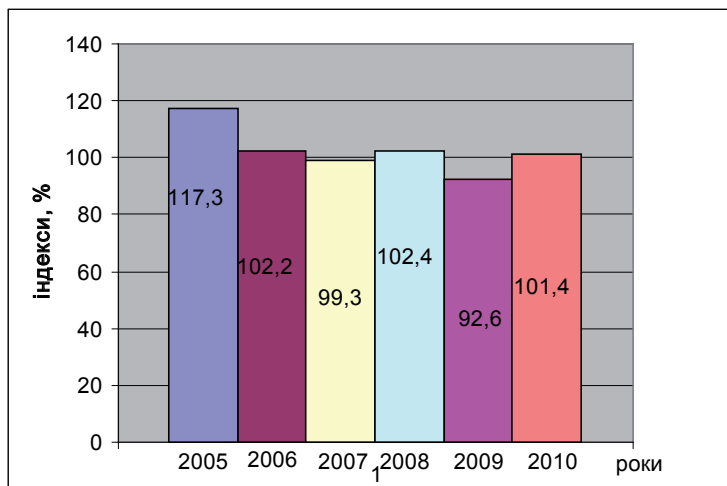
Примітка 1. Дані конфіденційні відповідно до Закону України “Про державну статистику”.

Отже, як бачимо з таблиці, найбільше було реалізовано яловичини та телятини у 2008 році – 10387,5 тис. т, свинини у 2008 році 6059,7 тис. т, м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці у 2010 році – 5435,0 тис. т, ковбасних виробів у 2009 році – 5876,7 тис. т, сиру свіжого неферментованого та сиру кисломолочного у 2008 році – 439,4 тис. т [6]. Найбільшу питому вагу в структурі всієї галузі займають виробництво борошна – 36 % та хлібобулочних виробів – 23,4 %. Про що і свідчать індекси виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у Рівненській області, зображені на рисунку 4.

Найбільший індекс виробництва продуктів харчування у 2005 р. – 117,3%, тобто виробництво зросло на 17,3% порівняно із попереднім роком. У 2007 та 2008 рр. відбувся спад виробництва по області відповідно на 0,7% та 7,7%. У 2010 р. порівняно із 2009 роком виробництво харчової продукції зросло на 1,4%. Як бачимо, кризові явища в економіці здійснили свій відбиток і в харчовій галузі Рівненщини. Адже порівняно із 2005 роком індекс виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів на Рівненщині у 2010 році знизився на 15,9%.

Рівненщина є привабливою для інвестування областю. До позитивних чинників для залучення інвестицій у промисловість Рівненщини можна зарахувати: вигідне географічне положення, забезпеченість природними ресурсами, сприятливі кліматичні умови для сільського господарства, досить високий рівень приватизації підприємств промисловості і сільського господарства.

Станом на 01.01.2011 р. серед країн, які мають найбільші обсяги інвестицій в економіку області, необхідно виділити Німеччину – 87,5 млн. дол. США, Великобританію – 62,2 млн. дол. США, Кіпр – 48,4 млн. дол. США, США – 40,2 млн. дол. США, Російську Федерацію – 17,5 млн. дол. США.

Рис. 4. Індекси виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів на Рівненщині за 2005-2010 рр. (у % до попереднього року)

Закономірності розподілу іноземних інвестицій в Рівненській області подано в таблиці 2.

*Таблиця 2
Прямі іноземні інвестиції в Рівненську область станом на 01.01.2011 р.*

Галузь економіки	Прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	46,5
Промисловість:	
– переробна промисловість	145,8
– харчова промисловість і переробка с/г продукції	108,5
– легка промисловість	2,5
– оброблення деревини і виробництво з неї	1,1
– хімічна і нафтохімічна промисловість	23,2
– скловиробництво	15,0
Оптова і роздрібна торгівля	64,4
Торгівля транспортними засобами	43,9
Діяльність транспорту та зв'язку	49,6

Операції з нерухомим майном	20,1
Разом	306,7

Структура розподілу іноземних інвестицій в економіку Рівненської області подано на рисунку 5.

Рис. 5. Прямі іноземні інвестиції в Рівненську область (дані наведено у %, станом на 01.01.2011 р.)

Загалом, станом на 01.01.2011 р. на одного мешканця Рівненщини припадає 258,9 дол. США прямих іноземних інвестицій.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку області, станом на 01.01.2011 р. становив 306,7 млн. дол. США, що на 11,1 % більше, ніж на 01.01.2010 р. [8]. Це дозволило в області відмітити тенденцію до економічного зростання. Так, у минулому році введено в дію першу чергу фабрики з пошиття одягу медичного призначення ТзОВ «Фапомед Україна» в смт. Гоща, працевлаштовано 235 осіб.

ТОВ «Інтернешнл Інвестмент Холдинг Компані» інвестовано 17,5 млн. грн. у розвиток ДП «М'ясокомбінат Зоря» (Рівненський район) та створено 82 нових робочих місця. Ведуться підготовчі роботи щодо реалізації інвестиційного проекту зі спорудження комплексу з вирощування свиней.

У с. Бугрин Гошанського району завершується будівництво сучасного заводу з виробництва заморожених напівфабрикатів ТОВ "Країна Смаку" ТМ "Полісся". Вартість проекту – 10 млн. євро, планується працевлаштувати близько 200 осіб. Пуск першої черги виробництва відбувся в липні 2011 року.

На ТзОВ "Радивилівмолоко" введено в експлуатацію цех з виробництва твердих сирів, на ВАТ "Дубномолоко" – лінію нарізки твердого сиру, на ТзОВ "Укрмолпродукт" – лінію з виробництва морозива, на ПП "ОВАС-Цукор" модернізовано вапняково-випалювальну і газову печі та встановлено нове технологічне обладнання.

Крім того, в грудні 2010 року розроблено та затверджено План заходів щодо забезпечення цінової стабільності на продовольчому ринку області.

Враховуючи соціальну значимість цінової ситуації на ринку хлібобулочних виробів, у липні 2010 року підписано Меморандум про узгоджені дії Рівненської облдержадміністрації та основних підприємств хлібопечення області [9].

Із вищезазначеного випливає, що харчова промисловість Рівненщини користується популярністю серед інвесторів інших країн, що вкотре переконує в її значимості в економічному розвитку області.

Висновки. У сучасних умовах розвитку ринкових відносин, враховуючи гостру нестачу інвестиційних ресурсів, забезпечити майбутнє зростання економіки у цілому можливо лише шляхом поліпшення ситуації в його пріоритетних галузях, що дасть змогу забезпечити певну стабільність власних джерел інвестування та розвивати фазу економічного росту. Однак інвестиційна діяльність підприємств за рахунок лише власних коштів майже неможлива.

Проаналізувавши основні тенденції функціонування харчової промисловості Рівненської області, можна дійти висновку, що основою для ефективного розвитку підприємств галузі є вигідне географічне розташування, наявність інвестиційної бази, а також визначити такі перспективи розвитку:

- скорочення витрат на виробництво, підвищення рівня якості готової продукції з перспективою зниження ціни на необхідний товар для кінцевого споживача. Ця перспектива виникає внаслідок застосування новітніх технологій у цій галузі;

- перспектива отримання додаткових доходів виробником та задоволення потреб споживачів різних контингентних груп способом створення інноваційних продуктів підприємствами харчової галузі;

- на основі зазначених перспектив можна виокремлюємо такі: вихід товаровиробників харчової галузі Рівненщини на зовнішні ринки і закріплення на них та залучення іноземних інвестицій для покращення діяльності підприємства, розширення товарного асортименту тощо.

Безумовно, без державної підтримки розвитку харчової промисловості у цілому та Рівненщини зокрема, вирішення окреслених проблем не є

реальним на короткострокову перспективу. Потребують удосконалення різні напрями підтримки виробників, починаючи з фіскальних. Проте, вважаємо, що застосування на практиці можливих перспектив дасть змогу вітчизняним виробникам харчової промисловості не лише забезпечити якісною продукцією населення регіону та України, але й вийти на зовнішні європейські ринки та захопити вітчизняних та іноземних інвесторів для діяльності у цій галузі.

Література:

1. Котляренко В. О. Євроінтеграційна модель харчової промисловості 21 ст.: можливості для України / В.О. Котляренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 3. – С. 38-45.
2. Мармуль Л. О. Структурна перебудова переробних галузей регіональних АПК / Л. О. Мармуль, Ю. В. Ушкаренко // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Монографія у двох томах. Т. 1. / За ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Т. Є. Мазнева – К.: ІАЕ, 2000. – 732 с.
3. Страшинська Л. В. Стратегія розвитку продовольчого ринку в Україні: Монографія / Л. В. Старшинська / Під ред. академіка НАН України Б. М. Данилишина. – К.: Профі, 2008. – 532 с.
4. Ушкаренко Ю. В. Основні аспекти соціально-економічної та екологічної оцінки якості продуктів харчування як важливого критерію ефективного розвитку переробних галузей регіональних АПК / Ю.В. Ушкаренко // Таврійський науковий вісник. – 2000. – № 13. – С. 161-168.
5. Шевченко А. А. Аналіз сучасного економічного стану підприємств харчової та переробної промисловості / А. А. Шевченко, І. В. Богуцька // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – С. 57.
6. Статистичний щорічник Рівненської області за 2010 рік / Головне управління статистики у Рівненській обл. – 478 с. [Електронний ресурс]: Веб-сайт Головного управління статистики у Рівненській області – Режим доступу : <http://www.rv.ukrstat.gov.ua>.
7. Стратегія сталого розвитку Рівненської області “Західна брама” на 2011-2014 рр. – 49 с. [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт Рівненської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/4560.htm>.
8. Інформація про стан виконання заходів обласної програми пріоритетних напрямів розвитку промисловості на 2011 – 2015 роки, затверджених розпорядженням голови Рівненської облдержадміністрації від 29.07.2010 № 338 – 37 с. [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт Рівненської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/7099.htm>.
9. Стратегія економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2015 року – 62 с. [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт Рівненської обласної державної адміністрації – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/4426.htm>.